

РЕГІОНАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 339.94(477.87)

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА РЕГІОНУ

Газуда Л.М.
Лизанець О.В.

В статті здійснено аналіз теоретичних підходів щодо окреслення стратегічних напрямів транскордонного співробітництва. Встановлено, що для регіонів, особливо прикордонних, як і для України в цілому, необхідна нова економічна стратегія на основі залучення довготривалих факторів зростання. Проаналізовано регіональні аспекти стратегічних перспектив транскордонної співпраці. Окреслено можливості активізації співробітництва за оптимістичною (наздоганяючою) моделлю розвитку регіону.
Ключові слова: стратегічні напрями, транскордонне співробітництво, регіональні аспекти, оптимістична модель розвитку

ВСТУП

Транскордонне співробітництво є одним з важливих чинників поживлення соціально-економічних процесів на прикордонних територіях. Активізація його розвитку в країнах Західної Європи припадає на середину минулого століття, ними вже нагромаджено значний досвід здійснення співпраці, спрямованої на поглиблення взаємовідносин між територіальними общинами або властями сусідніх держав. Тому в умовах забезпечення збалансованого розвитку і посилення інтеграції економіки України у світову економічну систему, питання розвитку взаємообумовлених зовнішньоекономічних зв'язків країни та її регіонів, передусім прикордонних набуває все більшої актуальності і потребує окреслення пріоритетних стратегічних напрямів їх реалізації.

Дослідження питань транскордонних економічних зв'язків України та її регіонів в умовах ринкової трансформації знайшло відображення у працях В. М. Геєця, Н. А. Мікули, Б. І. Дяченка, М. А. Лендела, В. П. Мікловди, М. І. Пітюлича, С. В. Сембера та ін. – Однак проблеми транскордонної співпраці через призму економічного зростання регіонального розвитку, окреслення пріоритетних стратегічних напрямів транскордонного співробітництва регіону на перспективу, досліджені недостатньо.

Метою даного дослідження є окреслення пріоритетних стратегічних напрямів активізації транскордонної співпраці, передусім на регіональному рівні.

Методологія дослідження включає загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, а також аналітичного та порівняльного аналізу.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОКРЕСЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Стратегія економічного розвитку тлумачиться як „економічна політика, спрямована на досягнення економічного розвитку в довготерміновому періоді. Втілюється у найбільш важливих і принципових планах, програмах, установках чи намірах органів, які приймають рішення щодо довготермінового економічного розвитку на всіх рівнях управління: центральному, галузевому, регіональному, підприємств, фірм та інших господарських суб'єктів” [3, с. 483]. Стратегія економічного розвитку охоплює формування цілей і засобів, механізми та ресурси, необхідні для їх досягнення. Цілі економічного розвитку стосуються або комплексного розвитку економічного та соціального потенціалу, або економіки в цілому, або її сфер і напрямів.

Прикордонні регіони внаслідок недостатнього економічного розвитку потребують застосування різних стратегій, серед яких найпоширенішими є: промисловий розвиток, зокрема пов'язаний із заміщенням імпорту внутрішнім виробництвом; підтримка сільського господарства; розвиток відсталих регіонів (насамперед гірських територій прикордонних регіонів – прим. автора), зокрема забезпечення збалансованого розвитку сільських і

промислових регіонів; стабілізація фінансово-грошової системи і національної валюти; зведення інфляції до мінімуму; розвиток експортного виробництва з метою отримання іноземної валюти та ін.

У Європі продовжує домінувати теорія „конвергенції та дивергенції регіонів”. Ці поняття були запроваджені у 70-х рр. XX ст. Я. Тінбергеном і означали взаємну еволюцію соціалістичної та капіталістичної економічних систем під впливом науково-технічної революції, яка давала подібність чи сходження (конвергенцію) дій, мислення, організаційних структур та методів чи розбіжність (дивергенцію) [4, с. 351, 354].

При цьому конвергенцію в ЄС розглядають передусім як наслідок соціального зближення регіонів. А. Родрігес-Росе (Лондонська школа економіки) простежив особливості розвитку 110 регіонів Європи в період з 1977 до 1993 рр. і визначив за допомогою п'яти селективних показників (валовий регіональний продукт на душу населення, зіставлений з національним ВВП, питома вага локального ВРП у межах Євросоюзу, а також динаміка питомої ваги зайнятості в сільському господарстві, промисловості та обслуговуючих галузях) загальну тенденцію руху європейських локальних утворень. Використавши регресивний аналіз, автор не обмежився теоретизуванням щодо конвергенції, а обрахував показник щорічної конвергенції регіонів, що дозволяє прогнозувати на період 5-10 років (в ЄС встановлено 7 років) та добирати компліментарні заходи щодо зближення [7, с. 363-378]. За дослідженнями А. Родрігеса-Росе виявилось, що європейські (в межах ЄС) локальні утворення в цілому ефективно долають диспропорційність, коефіцієнт конвергенції при цьому в середньому становить 1,2% на рік ($\beta = -0,0120$).

Подібне дослідження зробив його співвітчизник Армстронг для 85 регіонів Західної Європи (1975-1992 рр.) і практично підтвердив зроблені А. Родрігесом-Росе висновки, що $\beta = -0,0103$ [4, с. 354]. Відмітимо, що коефіцієнт конвергенції визначається відповідно до загальної картини долання диспропорцій у ВРП між регіонами та Європейським Союзом. Таким чином, можна констатувати, що транс'європейські (інтер'європейські) регіони рухаються назустріч один одному, тобто відбувається процес вирівнювання.

У XXI ст. західноєвропейські країни увійшли зі стійким бажанням трансформувати свою регіональну структуру. Головна мета цієї політики полягає у тому, щоб ЄС як провідний мегарегіон світу був конкурентоспроможним серед відповідних формувань планети. Рух регіонів, що розпочався в ЄС у 90-х роках XX ст., передбачав передусім активну роботу в депресивних зонах та класифікацію (типологію) європейських регіонів. Сьогодні, крім традиційного залучення інвестицій і відповідних регіональних заходів, існують кілька дуже важливих стратегічних напрямів, передусім для прикордонних регіонів, серед яких на особливу увагу заслуговують:

1) використання переваг економічного регіонального зростання для розв'язання місцевих соціальних проблем та підняття доходів населення до середнього рівня по ЄС;

2) застосування планових моделей економічного нівелювання на локальному, субрегіональному, регіональному та мегарегіональному рівнях;

3) впровадження (поступової) моделі адаптації регіонів країн-кандидатів на вступ до ЄС на соціальному, економічному та ментальному напрямках;

4) просторовий розвиток європейських міст в умовах глобалізації з обов'язковою деконцентрацією виробництва.

У світовій практиці основним показником розвитку регіонів є валовий регіональний продукт, який використовується в країнах Євросоюзу чи країнах-кандидатах на вступ до ЄС. У 2004 р. членами цього інтеграційного угруповання стали Угорщина, Словаччина, Польща, кордони яких на сході співпадають із західними кордонами України. В Україні раніше таким наближеним до цього індикатора був показник „валова додана вартість”, а починаючи з 2004 р. – „валовий регіональний продукт”. Цей показник дозволяє дослідити вітчизняну динаміку руху регіонів, що може призвести до їх конвергенції (дивергенції) як в умовах національної економіки, так і, певною мірою, в межах спільного європейського економічного простору, формування якого визнано Європейською Комісією (березень 2003 р.) стратегічним завданням.

Відомо, що існує щонайменше три моделі подальшого стратегічного розвитку найбільш багатих країн „сімки”, процвітаючих країн-супутників (Австрія, Швеція, Норвегія, Швейцарія), а також низки країн Східної та Південно-Східної Азії, які можуть у найближчі 20-25 років потіснити окремі країни в першій десятці світу. Більшість із перелічених моделей для України неприйнятні з політичних та економічних причин. Україна не може ввійти до кола багатих держав, її туди просто ніхто не допустить; немає сенсу ставати сировинним додатком розвиненого світу. Модель країни-супутника більш вірогідна, але шлях до неї може бути якщо не сумнівним, то насправді важким, насамперед з економічних, науково-технологічних та політичних обставин. Саме тому попереду довгий та складний шлях, хоча саме це може бути стратегічною метою довгострокової стратегії розвитку [1, с. 90].

Численні прогнози розвитку світової економіки сходяться на тому, що в довгостроковій перспективі (на 20 років) темпи економічного зростання в розвинених країнах становитимуть близько 2,5 % на рік. Для того, щоб у цей період відставання України від розвинутих країн за рівнем ВВП на душу населення скоротилося до прийнятних меж, необхідно забезпечити середньорічні темпи економічного зростання близько 6 % на рік. Забезпечення такого рівня розвитку можливе лише на основі реалізації доктрини випереджаючого, замість наздоганяючого розвитку [2, с. 93].

Для регіонів, особливо прикордонних, як і для України в цілому, необхідна нова економічна стратегія на основі залучення довготривалих факторів зростання, що повинні мати перш за все ендогенізовану природу, і які, по суті, формують ендогенізовану модель забезпечення реалізації стратегії росту економіки. Внутрішній кінцевий попит, розширення внутрішнього ринку, посилення внутрішньої конкуренції мають стати визначальними в забезпеченні динаміки економічного росту. Такі стратегічні орієнтири особливо актуальні для більшості західних депресивних прикордонних регіонів України, оскільки світовий розвиток, незважаючи на домінуючі процеси глобалізації,

об'єктивно призводить одночасно до регіоналізації економічного співробітництва, що особливо яскраво проявилось під час загострень у світовій фінансовій системі під час азіатської кризи 1998 р. та непередбачуваних фінансових і енергетичних потрясінь у 2008-2009 рр.

Важливість сучасного розвитку транскордонного співробітництва України згідно з європейськими критеріями обумовлена низкою об'єктивних чинників, серед пріоритетних є зовнішньополітична стратегія зближення України з Євросоюзом, яка розглядає транскордонне співробітництво як один із інструментів європейської інтеграції країни [6, с. 157-158]. При виборі оптимальної моделі офіційного курсу на інтеграцію в європейські економічні структури, і насамперед до Євросоюзу, важлива роль належить транскордонному співробітництву прикордонних регіонів, в тому числі й Закарпатської області. При цьому курс на випереджаючий розвиток передбачає проведення активної інвестиційної, структурної, інноваційної та промислової політики.

Перехід до переважно ендогенно-орієнтованої моделі розвитку економіки регіону ґрунтується на базі складових стратегій та визначальних факторів, які формуються на державному рівні (рис. 1), а саме [2, с. 105]:

- активізація внутрішнього попиту шляхом формування достатнього рівня власних фінансових ресурсів реального сектора, а також прийняття стабільного та зваженого податкового законодавства;
- формування раціональної структури експорту та імпорту шляхом впровадження енергозберігаючих технологій та сприяння розвитку імпортозаміщуючих виробництв;
- посилення конкурентоспроможності продукції через зростання мотивації до високопродуктивної праці, підвищення рівня стандартизації і сертифікації та поступовий перехід до європейських стандартів оплати праці;
- поступовий перехід до переважно інвестиційних напрямів співпраці з міжнародними фінансовими інституціями, передусім Європейського Союзу, а також з транснаціональними компаніями. При цьому важливу роль відіграє створення економічних та правових умов для повернення капіталів і детінізації економіки;
- створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення в економіку країни ресурсів сектора домогосподарств з метою скорочення зовнішніх запозичень;
- ефективна приватизація на основі активізації та правового забезпечення формування інститутів ринку;
- розвиток освіти та підвищення інтелектуалізації суспільства.

Дослідження свідчить, що існує значна кількість теоретичних підходів щодо окреслення стратегії економічного розвитку в різних сферах господарської діяльності. Важливим, при цьому, є вибір оптимальної стратегії довгострокового розвитку, передусім на регіональному рівні.

2 РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНИХ ПЕРСПЕКТИВ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ

Стратегічні перспективи оптимістичного довгострокового розвитку Закарпатської області, зокрема у сфері транскордонного співробітництва, можливі лише за умови виконання державою певних регуляторних функцій. При цьому на шляху прискорення економічного зростання має забезпечуватись впровадження інновацій як пріоритетної складової загальної стратегії підвищення конкурентоспроможності як регіонів, так і країни в цілому, захист вітчизняних підприємств на зовнішніх ринках і підтримка конкуренції з метою забезпечення тісної інтеграції виробництва, фінансів, науки, освіти, сприяння випереджуючому розвитку науково-технічної сфери.

Науковий інтерес становлять дослідження науковців Інституту економічного прогнозування НАН України щодо перспектив соціально-економічного розвитку країн світу [2, с. 124, 128]: *по-перше*, для розвинених країн та країн ЄС спостерігатиметься спадна тенденція з валового внутрішнього продукту; *по-друге*, враховуючи перспективи економічного зростання та наближення до розвинених індустріальних країн світу, Україна зможе підтримувати темпи росту ВВП, у 2-2,5 рази більші в довгостроковій перспективі, ніж аналогічні показники країн з розвинутою ринковою економікою. *По-третє*, „згідно з помірним сценарієм економічного розвитку за рівнем ВВП на душу населення Україна протягом найближчих 50-ти років не зможе наздогнати більшість країн світу, і за цим показником продовжуватиме займати порівняно невисокі місця у відповідних міжнародних рейтингах”.

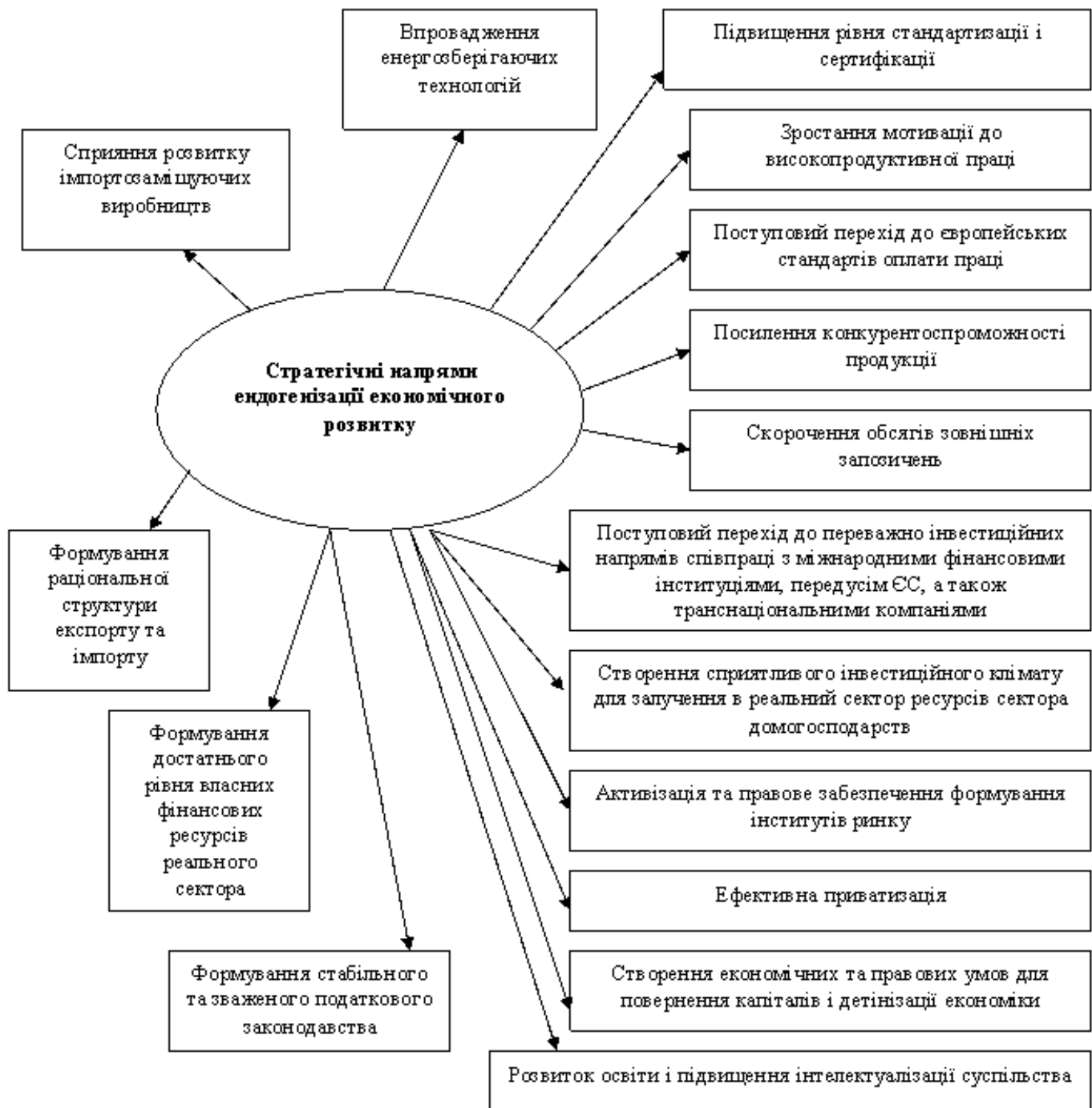

Рис. 1 Складові стратегії переходу до переважно ендогенно-орієнтованої моделі розвитку економіки України [2, с. 105]

Однак слід відмітити, що світовими економічними та фінансовими організаціями, а також науковцями провідних науково-дослідних інститутів України в процесі перспективного прогнозування соціально-економічного розвитку країн не було передбачено світової фінансової кризи та її наслідків (2008-2009 рр.). Водночас наші дослідження підтверджують, що у 2009 р. порівняно з 2008 р. ця фінансова криза зачепила навіть країни „великої сімки” та інші промислово розвинені країни, в тому числі США, Канаду, Німеччину, Великобританію, Італію, Францію та ін. Аналогічна ситуація з цього індикатора в країнах з перехідною економікою, за винятком Польщі [5, с. 547, 548], що зокрема відображає табл. 1.

Зростання валового внутрішнього продукту в розрахунку на 1 особу в Україні (табл. 1) щодо європейських країн „великої сімки” мало модель випереджаючого розвитку, оскільки по відношенню до Німеччини цей індикатор у 2000 р. був меншим у 8,2 рази, а в 2009 р. у 5,6 рази. Аналогічна тенденція і щодо інших країн цієї групи.

Науковий і практичний інтерес становлять окремі країни Західної Європи, з яких для дослідження взято 2 країни-члени ЄС (Австрія, Іспанія) та Швейцарію, яка не входить у це інтеграційне угруповання. Зокрема, Швейцарія як у 2000 р., так і в 2009 р. мала випереджаючу тенденцію щодо виробництва ВВП в розрахунку на 1 особу порівняно з Німеччиною. Щодо цієї групи країн також спостерігається модель випереджаючого розвитку України. Якщо у 2000 р. ВВП в розрахунку на 1 особу цієї країни перевищував аналогічний показник України у 9,4 разу, то у 2009 р. – у 6,4 разу. Аналогічна тенденція і щодо інших країн цієї групи.

Таблиця 1 Зіставлення валового внутрішнього продукту України на 1 особу до окремих країн Європи*
(у цінах та ПКС 2005 р., що є міжнародно зіставними; дол. США)

Окремі країни ЄС	2000	2008	2009	2009, % до:		Зіставлення України до аналізованих країн за:	
				2000	2008	2000	2009
Європейські країни „великої сімки” – члени ЄС							
Італія	27717	28170	26559	95,8	94,3	1:7,5	1:4,6
Німеччина	30551	33714	32147	106,1	95,3	1:8,2	1:5,6
Сполучене Королівство (Великобританія)	29591	34061	32184	108,7	94,5	1:8,0	1:5,6
Франція	28344	30565	29599	104,4	96,8	1:7,6	1:5,1
Окремі країни Західної Європи							
Австрія	31697	36037	34681	109,4	96,2	1:8,5	1:6,0
Швейцарія	34713	38031	37083	106,8	97,5	1:9,4	1:6,4
Іспанія	25128	28313	27083	107,8	95,6	1:6,8	1:4,7
Суміжні прикордонні країни-члени ЄС з 2004 р.							
Польща	11814	16440	16707	141,4	101,6	1:3,2	1:2,9
Словаччина	12690	20518	19519	153,8	95,1	1:3,4	1:3,4
Угорщина	13727	17997	16886	123,0	93,8	1:3,7	1:2,9
Суміжні країни-члени ЄС з 2007 р.							
Болгарія	6906	11239	10727	155,3	95,4	1:1,9	1:1,9
Румунія	6946	11704	10913	157,1	93,2	1:1,9	1:1,9
Довідково: Україна	3706	6766	5763	155,5	85,2	x	x

*Розраховано за джерелом: [5, с. 551, 552]

Суміжні прикордонні країни–члени ЄС з 2004 р., які межують із Закарпатською областю, мали значно вищий приріст з цього показника (ВВП на 1 особу), ніж країни перших двох аналізованих груп. Стосовно них також спостерігається позитивна тенденція випереджаючого розвитку за зазначеним індикатором. Найвищий індикатор серед цієї групи країн за 2009 р. мала Словаччина (19,5 тис. дол. на 1 особу). Співвідношення між Україною і Словаччиною залишилося незмінним в аналізованому періоді (2000–2009 рр.) і становило 1:3,4. Україна за цією моделлю мала випереджаючу тенденцію з названого показника стосовно Польщі та Угорщини. Незмінною, за аналізований період, залишилася тенденція і стосовно суміжних країн–членів ЄС з 2007 р. (Болгарія, Румунія).

У 2009 р. порівняно з 2000 р. найбільший приріст валового внутрішнього продукту в розрахунку на 1 особу з європейських країн „великої сімки” досягла Німеччина (6,1 %), серед аналізованих країн-супутників – Швейцарія (6,8 %), а серед суміжних прикордонних країн – Словаччина та Болгарія (відповідно 53,8 та 55,3 %). В Україні цей показник за аналізований період сягнув 55,5 %, що ще раз підтверджує позитивну тенденцію за моделлю випереджаючого розвитку, при всіх недоліках у реформуванні економіки та нестабільній політичній ситуації. Однак зовсім відмінною є ситуація в 2008 р.

Отже, до 2008 р. для всіх аналізованих країн характерною була наростаюча тенденція у ВВП. З 2009 р., внаслідок світової фінансової кризи, яка розпочалася в 2008 р., в аналізованих країнах ВВП значно понизився (за винятком Польщі). Зіставлення ВВП України з аналітичним показником європейських країн „великої сімки” засвідчило, що такий розрив зменшується. Аналогічна ситуація і щодо окремих інших країн Західної Європи. Водночас стосовно Польщі, Угорщини цей розрив збільшується. Для України необхідно подібно до Польщі, Угорщини та Словаччини обрати наздоганяючу (оптимістичну) модель свого економічного розвитку на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу.

Потрібно відмітити, що в статистичних щорічниках України є суттєві відмінності між валовим внутрішнім продуктом, в тому числі в розрахунку на 1 особу, між даними у національній валюті та у цінах і ПКС (паритет купівельної спроможності) у доларовому варіанті. Так, за 2008 р. по Україні валовий внутрішній продукт і валовий регіональний продукт були аналогічними (948056 млн. грн.), за цінами та ПКС у доларовому варіанті ВВП становив 264376 млн. дол. США, а в розрахунку на 1 особу відповідно 20495 грн. та 5763 дол. Крім того, по країнах ЄС та їх регіонах цей показник відображається в євро, що ускладнює здійснення порівняльного аналізу прикордонних регіонів України та Європейського Союзу.

Відмітимо також, що стосовно ВВП України дані за 2009 р. є попередніми [5 с. 35], а по ВРП як України, так і регіонів наведені тільки за 2008 р., в той час як ВВП в цілому, в тому числі в розрахунку на 1 особу в доларовому варіанті по країнах світу, в тому числі й по Україні, наведені в доларовому варіанті за 2009 р. [5 с. 547, 551].

Враховуючи, що в Україні найвищий спад валового внутрішнього продукту, а в регіонах Українських Карпат, і

зокрема в Закарпатській області – валового регіонального продукту, ця ситуація була врахована при розробці стратегічних орієнтирів економічного розвитку регіонів Українських Карпат, у тому числі й Закарпатської області, за відповідними сценаріями на коротко-, середньо- і довготривалу перспективу з урахуванням методології [2, с. 124-130] Інституту економічного прогнозування НАН України (табл. 2).

Таблиця 2 Сценарії економічного розвитку України, в тому числі регіонів Українських Карпат, на перспективу до 2025 р. за валовим внутрішнім продуктом (ВВП)¹

(в розрахунку на 1 особу, дол.США; у цінах, що є міжнародно-зіставними у цінах та паритетах купівельної спроможності (ПКС) 2005 року)

Прогнозні розрахунки (ВВП)	ВВП	Україна	В тому числі, області			
			Закарпатська	Івано-Франківська	Львівська	Чернівецька
Кількість населення, млн. осіб		45,9	1,2	1,4	2,5	0,9
ВВП (ВВП)						
2009 (базовий)		5763	3141	4028	4057	2737
2011-2015						
<u>Оптимістичний</u>			<u>3645²</u>	<u>4673²</u>	<u>4708²</u>	<u>3176²</u>
Наздоганяючий		6687	3979 ³	5104 ³	5142 ³	3388 ³
2016-2020						
<u>Оптимістичний</u>			<u>4651²</u>	<u>5964²</u>	<u>6010²</u>	<u>4053²</u>
Наздоганяючий		8535	5846 ³	7498 ³	7556 ³	4955 ³
2021-2025						
<u>Оптимістичний</u>			<u>5936²</u>	<u>7610²</u>	<u>7669²</u>	<u>5172²</u>
Наздоганяючий		10892	8590 ³	11017 ³	11102 ³	7281 ³

¹ Розраховано за джерелами: [2, с. 124; 5 с. 23]

² Середньорічний темп приросту ВВП (ВВП) 5 %

³ Середньорічний темп приросту ВВП (ВВП) 8 %

Такі розрахунки (табл. 2) нами здійснено на основі оптимістичного сценарію за методологією Інституту економічного прогнозування НАН України. Проте у свої дослідження ми ввели сценарій наздоганяючого розвитку, оскільки регіони Українських Карпат значно відстають від середньоукраїнського індикатора ВВП на 1 особу, а Закарпатська і Чернівецька області є депресивними регіонами. Зокрема, у базовому 2009 р. ВВП у розрахунку на 1 особу в Закарпатській області становив 63,0 % стосовно аналогічного середньоукраїнського показника, а в Чернівецькій області – 47,5 %. При дотриманні темпів приросту ВВП у розмірі 5 % як в Україні, так і регіонах Українських Карпат, в тому числі й Закарпатській області відставання аналізованих регіонів не буде подолано, а Закарпаття і Чернівецьчина і надалі залишатимуться депресивними. Тому нами запропонована наздоганяюча модель розвитку, за якою середньорічні темпи приросту ВВП по регіонах становитимуть 8 %, а по Україні – 5 %. Такі середньорічні темпи приросту по Україні дозволять їй у довгостроковій перспективі за економічним розвитком (ВВП у розрахунку на 1 особу) наблизитись до розвинених країн світу, а Закарпатській області вийти з депресивності й наблизитись до середньоукраїнського показника. Однак повністю відмінності за цим показником Закарпатською областю не будуть подолані й до 2015 р., оскільки ВВП у розрахунку на 1 особу становитиме 78,9 % до аналогічного середньоукраїнського показника (в базовому 2009 р. цей показник становив 63,0 %).

Отже, за сценаріями економічного розвитку для Закарпатської області доцільно обрати наздоганяючу модель не тільки стосовно України, але й суміжних прикордонних країн-членів Євросоюзу, що дасть можливість більш тісно співпрацювати в умовах становлення кордонів ЄС з Україною.

ВИСНОВКИ

Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на перспективу повинна бути спрямована на розвиток ділової прикордонної інфраструктури та співпраці між місцевими і регіональними громадами країн-сусідів. В цілому ж стратегічні напрями повинні передбачати: стимулювання розвитку ділової інфраструктури як транскордонного, так і прикордонного співробітництва (агенцій прикордонної співпраці, європейських інформаційних центрів, двосторонніх туристичних маршрутів, програм); підготовку спеціалістів для транскордонної співпраці; розробку та втілення спільних проектів соціально-гуманітарного, економічного, культурного, екологічного спрямування; налагодження інформаційного обслуговування з питань діяльності вузів різних країн з метою подальшого обміну та навчання; активізацію роботи над розробкою пропозицій щодо участі в програмах фінансування ЄС і Світового

банку для реалізації місцевих програм розвитку; участь у роботі міждержавних, міжурядових, міжгалузевих та міжрегіональних комісій з розвитку транскордонного співробітництва; формування інформаційного іміджу області як європейського регіону.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гесь В. М. Стратегічні складові економічного розвитку / В. М. Гесь // Економіка України : стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – К. : Ін-т екон. прогнозів.; Фенікс, 2003. – 1008 с.
2. Економіка України : стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – К. : Ін-т екон. прогнозів.; Фенікс, 2003. – 1008 с.
3. Економічна енциклопедія : [у 3 т.]. / Редакційна рада : Гаврилишин Б. Д. (голова) [та ін.]. Т. 3 / [Відп. редактор Мочерний С. В. та ін.]. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.
4. Регіони України : проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : [монографія] / [З. С. Варналій, А. І. Мокій, О. Ф. Новикова, С. А. Романюк та ін.]; за ред. З. С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.
5. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Державний комітет статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. – К.: Державне підприємство „Інформаційно-аналітичне агентство”, 2010. – 566 с.
6. Транскордонне співробітництво в умовах розширення Європейського Союзу на Схід: [монографія] / В. П. Мікловда, М.А. Лендел, С. С. Слава, С. В. Сембер та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., член-кор. НАН України В. П. Мікловди. – Ужгород : Карпати, 2006. – 496 с.
7. Rodriguez-Rose A. Convergence or divergence? Types of regional responses to socio-economic change in Western Europe // Tijdschrift voor Economische en Geografia. – 1999. – Vol. 90(4). – P. 363-378.

[Газуда Леся Михайлівна](#), к.е.н., доцент, кафедра економіки менеджменту та маркетингу ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

Лизанець Олександр Володимирович, к.е.н., доцент кафедри економіки та управління бізнесом, Карпатський інституту ім. А.Волошина